

Jaarverslag WMS over het jaar 2023.

Door Jelle Jan Koopmans

Hieronder vindt u het jaarverslag van de Werkgroep Maritime Skiednis van de Fryske Akademy.

De doelstelling van de Werkgroep Maritime Skiednis is de studie naar en de belangstelling voor de maritieme geschiedenis van Friesland te bevorderen, onder andere door middel van een jaarlijks symposium. De Werkgroep is bedoeld voor mensen die zelf actief onderzoek doen naar de (Friese) maritieme geschiedenis. Aan lidmaatschap is geen contributie verbonden maar leden worden gevraagd donateur te worden van de Fryske Akademy. Aanmeldingen of vragen kunt u sturen naar de secretaris van de Werkgroep. Op dit moment heeft de Werkgroep 47 leden.

Het bestuur bestaat uit:

Peter Tolsma (Voorzitter, aftredend)

Hester Postma (secretaris)

Johan Steendam (algemeen bestuurslid)

Hanno Brand (algemeen bestuurslid)

Jelle Jan Koopmans (algemeen bestuurslid)

Activiteiten:

Verslag van de ledenvergadering van de Werkgroep Maritime Skiednis van de Fryske Akademy

Datum vergadering: 25-03-2023

Aanwezig: Rob Leemans (vz), Jelle Jan Koopmans, Johan Steendam, Peter Tolsma

Hanno Brand, Hester Postma (scriba) en 25 leden van de Werkgroep

Plaats: De Gouden Leeuw, de literaire caféruimte in Tresoar, Boterhoek te Leeuwarden

Na de opening door de voorzitter van de werkgroep, Rob Leemans, en de verwelkoming van de leden die naar de literaire caféruimte in het Tresoar kwamen, volgde allereerst de afhandeling van het huishoudelijke deel van de vergadering. Gemeld werd het vertrek van onze bestuursleden Jan de Vries en Siem van der Woude wegens studie resp. afscheid van zijn baan bij Tresoar. Daarbij merkte de voorzitter op dat ook zijn afscheid als voorzitter van deze werkgroep aanstaande is en nog dit jaar zal plaatsvinden. Na de gebruikelijke afhandeling van de verslagen van de bijeenkomsten van het afgelopen jaar, werd met instemming van de vergadering besloten om het thans ingezette beleid om (weer) jaarlijks een tweetal ledenbijeenkomsten en een wat uitgebreider symposium te houden, ook voor de komende jaren door te zetten. Na de rondvraag kon dit gedeelte van de vergadering worden afgesloten.

Het woord werd vervolgens gegeven aan Hanno Brand, lid van het bestuur van de Werkgroep en eerste spreker deze middag. Een korte samenvatting voor dit verslag:

*De Held van t Y, Verminkt aan Eer en Reputatie,
Het Werktuyg van t verraaot en Schandvlek van de Natie,
De Laffedigt BYLAND, gevloekt by alle Braaven,
Verbreker van Zyn Eed, Staad Hier tot Spyt der Raaven,*

Spotprent op van Bylandt. Collectie Rijksmuseum.

Op 30 december 1779 onderschepte de Engelse commander Fielding voor de kust van Wight een Nederlands konvooi van ruim veertig koopvaarders die begeleid werden door een klein eskader dat onder bevel stond van admiraal Van Bylandt. Hoewel verreweg de meeste koopvaarders wisten te ontsnappen, werden negen schepen, waaronder zes Friese vrachtvaarders, opgebracht en in Plymouth aan de ketting gelegd. De kaping leidde tot veel beroering in de Republiek en hield maandenlang de publieke opinie bezig in de vorm van een stroom aan krantenartikelen, pamfletten, gedichten en toneelstukken. De aandacht richtte zich vooral op Van Bijland, waarvan kwade tongen wilden dat hij zich te snel had overgegeven. Ook de latere historiografie richtte zich vooral op de affaire Van Bijland maar had nagenoeg geen oog voor de lotgevallen van de reders en schippers van de gekaapte schepen. Merkwaardig genoeg ontbreekt tot dusver ieder spoor van de kaping in de zogenaamde Prize Papers van het High Court of Admiralty. Een speurtocht door de pamfletten en

krantenartikelen uit het jaar 1780 bracht echter aan het licht hoe de kaping verliep, op welke gronden de Nederlandse schepen werden gekaapt en hoe niet alleen Friese reders en schippers, maar ook de Friese kranten, opiniemakers en zelfs de Friese filosoof Halbertsma het proces voor de High Court of Admiralty volgden en becommentarieerden. Het leverde een boeiend relaas op over de argumenten die door de rechters werden gebruikt om de Friese schepen in beslag te nemen en hun schippers en reders te veroordelen. De kaping speelde een belangrijke rol in de diplomatieke onderhandelingen met Engeland en voedde de vergiftigde atmosfeer waaruit de Vierde Engelse Oorlog eind 1780 ontstond.

Daarna was het woord aan de nieuwe directeur van het Hindelooper Museum de heer Bernard Hilgers. Hij vertelde over de manier waarop hij zijn functie aldaar invulling wil gaan geven en welke plannen er voorliggen voor de uitbreiding en verbouwing van het museum. Het ziet er naar uit dat definitief de kogel door de kerk is en deze uitbreiding en verbouwing nog dit jaar plaats gaat vinden. Bij de nieuwe opzet van het museum die daarbij hoort, past ook een herbezinning over de presentatie van de museumstukken en over het museale beleid dat gevoerd gaat worden. Zo zal naast de aandacht voor de kledingkunst, de meubels, interieurs en de historie van Hindeloopen, meer de havenstad Hylpen en de scheepvaart worden gebruikt om de taken van het museum gestalte te geven. Al met al een ruimere opzet met ook de nodige aandacht voor het maritieme verleden van deze vormalige Zuiderzeestad..

De voorzitter bedankte de sprekers namens de vergadering en sloot de officiële bijeenkomst af met de uitnodiging om in dit café nog iets te drinken, en verder met elkaar bij te praten.

Verslag van de ledenvergadering van de Werkgroep Maritime Skiednis op 11 november 2023.

Op zaterdag 11 november 2023 hield de WMS haar najaarsvergadering op locatie in Workum. Dit ook vanwege het feit dat de Fryske Akademy in verband met haar 85-jarig bestaan zoveel mogelijk locaties in de provincie probeert te bezoeken. Ons gezelschap, bestaande uit 23 leden werd ontvangen in het vroegere stadhuis van Workum. In dit prachtige historische stadhuis bevinden zich schitterende ‘maritieme’ tegeltableaus en de lezingen vonden plaats in de historische raadszaal met een prachtig goudleren behang.

Gerrit Twijnstra over Workumer Walvisvaarders (Foto Jelle Jan Koopmans)

De eerste spreker was Gerrit Twijnstra. Hij vertelde over de Workumer commandeur Botte Jansz. Botte Jans was actief en succesvol in de walvisvaart. Botte liet zich op 6 januari 1668 inschrijven als burger van Workum. Hij voer tweemaal door de Sont; eenmaal in 1668 met haring van Amsterdam naar Danzig en later in dat jaar keerde hij terug met rogge. In 1674 voer hij nog eens vanuit Danzig naar Amsterdam met verschillende producten waaronder rogge. Hij was doopsgezind en woonde aan het Noord en Dwarsnoord in Workum. Na deze periode als schipper werd Botte Jans Commandeur op de Groenlandse walvisvangst. Hij voer op het schip de Hoop. Dat Botte Jansz succesvol was in de walvisvaart, blijkt uit het feit dat hij werd opgemerkt in Rotterdam. Zoals werd opgemerkt door Karel Oosterling, werd hij gevraagd voor die stad actief te worden op de walvisvangst.. Daarnaast blijkt het uit zijn testament. Hij bezat verschillende huizen, vijf kalkovens een boerderij in Workum. De familie noemde zich later naar het schip de Hoop. In Workum zijn nog eeuwen lang sporen zichtbaar geweest van de walvisvaart. Zo stonden er in de weilanden verschillende walviskaken. Ook is er een walviswervel bewaard gebleven en een gevelsteen met een walvis en de letters B.A.K.D. Deze initialen zijn tot de dag van vandaag helaas nog niet ontcijferd.

Peter Tolsma over de gebroeders Jansz uit Makkum en Workum. (Foto Jelle Jan Koopmans)

Aansluitend vertelde onze voorzitter Peter Tolsma over de gebroeders Jansz. uit Makkum en Workum. De succesvolle schipper Jan Martens en zijn vrouw Bauckje Goris uit Makkum hadden vier zonen: Hylke Jansz, Gerben Jansz, Gorrit Jans en Sybren Jans. Jan Martens voer op eigen schepen. Zijn eerste schip was 'de Koning David', het tweede 'de Vier Gebroeders' genoemd naar zijn vier zonen. Zij waren dan ook allen actief in de vaart op de Oostzee. Zij voeren niet alleen in opdracht van anderen maar dreven ook eigen handel. Sybren Jansz. werd niet oud. De andere zonen vestigden een compagnie in Workum. Zij hadden een scheepswerf, een lijnbaan, pakhuis, zeilmakerij, zoutbranderij etc. Om onduidelijke reden werd deze firma in 1762 ontbonden. Gorrit en Gerben gingen verder in Workum terwijl Hylke Jansz. verder ging in Makkum. Gerrit Jans trouwde met Jetske Jolmers en noemde zich van der Zee. Hij was later actief als burgemeester, koopman, en zoutbrander. De andere zonen noemden zich Kingma. Gerben Kingma nam de werf in Workum over. Hij verdiende zijn geld voornamelijk als reder en scheepsbouwer. Hylke Jansz. was in Makkum actief als schipper, koopman en reder. Hij heeft zeker in 46 schepen parten bezeten. Hij betaalde een bedrag van 17.550,80 gulden voor de verbreding van de sluis in Makkum. Van een bedrag van 10.000 gulden is het onduidelijk of dit is terugbetaald.

Aansluitend aan dit bezoek, bezichtigden wij de tentoonstelling in het stadhuis van Workum en de historische Waag.. Met een stadstreintje werden wij naar werf de Hoop gebracht waar Gerben Groenhof ons vertelde over de historie en reilen en zeilen van de werf de Hoop in Workum. Deze werf ligt al driehonderd jaar naast de sluis aan it Soal. Hier was ook gelegenheid om onder het genot van een drankje gezellig na te praten. Deze bijeenkomst markeerde het afscheid van drie bestuursleden: Jan de Vries, Siem van der Woude en voorzitter Rob Leemans.. Deze heren hebben zich jarenlang verdienstelijk gemaakt voor onze Werkgroep. Waarvoor nogmaals dank! Al met al

was het een informatieve en gezellige bijeenkomst in Workum.

Jaarsymposium

Omdat het jaarlijks symposium in 2022 pas op 8 oktober plaats vond, werd besloten een volgend symposium begin 2024 te plannen.

Lijst van publicaties

- Jurjen Leinenga en Jacob Roep, Heeft Ameland een zeevaartschool gehad? In: Historisch Tijdschrift Fryslan november/december 2023.
- Arjen Bloem, Menselijk beeld van Walvis- en Robbenjacht. In: Historisch Tijdschrift Fryslan, mei/juni 2023.
- Egge Knol, Het Vriesche Gat. In Historisch Tijdschrift Fryslan, maart/april 2023
- Harm Nijboer, Opkomst en verval van schippersdorp Molkwerum. in: Historisch Tijdschrift Fryslan, maart/april 2023
- Hanno Brand, Het lot van de gekaapte Clara Tjallinga. in: Historisch Tijdschrift Fryslan, januari/februari 2023.

Hanno Brand is namens de Werkgroep Maritime Skiednis redacteur martiem van het Historisch Tijdschrift Fryslân.

Lezingen:

- Jelle Jan Koopmans, Turf, tjalk en tragiek, een onderzoekje naar een schippersfamilie uit Rottevalle en (Noorder)Drachten, Drachten 15 januari 2023
- Hanno Brand, Friezen, Fielding en Van Bijlandt. Opmaat naar de 4de Engelse Oorlog. Werkgroep maritieme Geschiedenis, Leeuwarden, 25 maart 2023
- Hanno Brand, Friese principaal- en bijsteden in de Hanze, Hanzesymposium Zwolle , 8 september 2023.